

ANDŻELIKA RADOSZ, SYLWIA KLASIK-CISZEWSKA, KATARZYNA DUDA-GRYCHTOŁ

Kosmetyczne i lecznicze zastosowanie roślin ozdobnych

Cosmetic and therapeutic use of ornamental plants

Śląska Wyższa Szkoła Medyczna w Katowicach

KEYWORDS

ornamental plants, cosmetic properties, medicinal properties, active substances, precautions

SUMMARY

The main theme of this article is the cosmetic and medicinal use of ornamental plants. Its purpose is to present to the reader the beneficial effect of ornamental plants on the skin and the human body. Here you can find information on specific ornamental plants such as *Aloe vera*, *Lavendula angustifolia*, *Calendula officinalis*, Sea-buckthorn (*Hippophae rhamnoides*) and *Rose canina*, including their systematics, that is how they come from, what they look like and to which family they belong. The active substances, in which the individual parts of the plants contain the substances responsible for the cosmetic effect, are also described, and a description of the effects of these substances on the condition of the skin is provided. There are also cosmetic recipes that you can do yourself at home using specific raw materials. The article also contains information on the medicinal properties of the plant and its effects on the human body and the precautions to be taken when using the plant. This article seeks to present ornamental plants not only on the basis of their aesthetic qualities, but also on their broad spectrum of cosmetic and therapeutic activities.

WPROWADZENIE

Rośliny ozdobne już od starożytności cenione były za niezwykle walory estetyczne i lecznicze. Po dziś dzień pełnią funkcję przede wszystkim dekoracyjną, ale także większość z nich wykorzystywana jest w przemyśle kosmetycznym jako środki o działaniu pielęgnacyjnym, jak również wykorzystuje się ich efekt terapeutyczny. Rośliną ozdobną nazywamy każdą roślinę, drzewa, krzewy bądź też kwiaty, które spośród wszystkich innych wyróżniają się ciekawym zabarwieniem, pięknymi kwiatami i owocami, oryginalnym kształtem liści czy też ułożeniem łodygi (1). Substancją aktywną, czyli czynną, jest każda mieszanina lub substancja, która ma właściwości lecznicze, jej celem jest wywołanie efektu farmakologicznego, metabolicznego bądź immunologicznego, tak aby poprawić lub przywrócić odpowiedni stan fizjologiczny (2).

ALOES ZWYCZAJNY (*ALOE VERA*)

Aloes zwyczajny (*Aloe vera*) nazywany jest inaczej aloesem barbadoskim (*Aloe barbadensis*) i jest zaliczany do rodziny Liliowatych (*Liliaceae*). Wywodzi się z krajów śródziemnomorskich, rośnie także w Afryce, na Madagaskarze, w Indiach i Chinach, a ich duże plantacje znajdują się na Barbadosie. Aloes zwyczajny ma charakter sukulentów i jest wiecznie zieloną, wieloletnią byliną. Posiada rozgałęzione

pędy oraz mięsiste liście. W okresie, kiedy roślina kwitnie, pojawiają się kwiatostany zakończone gronami dzwonkowatych kwiatów w kolorze różowopomarańczowym. Aloes zwyczajny może rozmnażać się wegetatywnie oraz przez nasiona. Z liści aloesu można pozyskać dwa różne produkty o innym zastosowaniu i składzie chemicznym. Są to żel aloesowy oraz mleczko aloesowe (3-7). Aloes zwyczajny jest bogactwem substancji bioaktywnych, w skład których wchodzi m.in.: witaminy, minerały, enzymy, cukry, kwasy, białka oraz tłuszcze. Wyciąg z liści aloesu, który inaczej zwany jest biostyminą, zawiera biologiczne stymulatory, które odpowiedzialne są za odporność organizmu (4).

Aloes jest bardzo bogaty w substancje czynne o działaniu kosmetycznym, których zestawienie znajduje się w tabeli 1.

Znajdujący się w aloesie żel po nałożeniu na skórę stymuluje jej regenerację. Posiada także właściwości, dzięki którym skóra szybciej się goi, ale również ma działanie zapobiegające powstawaniu infekcji i stanów zapalnych, ponieważ działa łagodząco, ściągająco oraz przeciwzapalnie. Stosowany jest na skórę w celu złagodzenia poparzeń, podrażnień, otarć, ale również nawilżenia i ujędrnienia skóry twarzy. Może być stosowany w celu pojaśnienia przebarwień skórnych, jak i w leczeniu wyprysków, trądziku czy w łuszczycy. Przykładowa receptura z użyciem *Aloe vera*:

Tab. 1. Substancje czynne zawarte w aloesie zwyczajnym (5, 6, 8-13)

Grupa	Substancja czynna	Działanie kosmetyczne
Antraglikozydy	– aloina – anranol, antracen – emodyna – kwas chryzofanowy	– nawilżające i regenerujące skórę – keratolityczne – bakteriostatyczne – przeciwbakteryjne
Enzymy	– dysmutaza ponadtlenkowa	– neutralizujące wolne rodniki
Glikoproteiny	– lektyny	– przeciwzapalne
Polisacharydy	– mannoza, glukoza	– nawilżające, odbudowujące skórę
Witaminy	– A – C – E – witaminy z grupy B	– odnawiające naskórek – uszczelniające naczyń – przeciwutleniające – przeciwzapalne, regenerujące
Związki mineralne	– wapń – cynk – żelazo – magnez – mleczan wapnia – mleczan magnezu	– nawilżające i napinające skórę – antyoksydacyjne – antyutleniające – przeciwzapalne – przeciwbakteryjne – przeciwutleniające

Tonik z aloesu na twarz z nadmiernym łojotokiem:

- liście aloesu,
- pół szklanki gorącej wody.

Liście aloesu należy rozdrobnić na papkę, następnie 2 duże łyżki papki zalewamy wrzątkiem i gotujemy przez 10 minut na wolnym ogniu. Przygotowaną recepturę należy odstawić do ostygnięcia i przecierać nią twarz rano i wieczorem (14, 15).

W celach leczniczych wykorzystuje się zagęszczony i wysuszony sok, który nazywany jest aloną. Aloes zwyczajny najczęściej używany jest w celu pobudzenia perystaltyki jelit dzięki zawartym w nim antranoidom, które mają silne działanie przeczyszczające. Wykorzystywany jest głównie przy zaburzeniach odporności immunologicznej jako lek stosowany doustnie, ma działanie wzmacniające funkcje organizmu. Wykazuje również działanie w stosunku do drobnoustrojów chorobotwórczych, które odporne są na wiele rodzajów antybiotyków, m.in.: *Staphylococcus aureus*, *Mycobacterium tuberculosis* oraz *Escherichia coli*. Maści z tą rośliną mają zastosowanie w terapii odmrożeń, odleżyn, żylaków oraz oparzeń, a ponadto stosuje się je w leczeniu chorób śluzówki jamy ustnej oraz chorób przyzębia. Posiada korzystny wpływ na metabolizm, czyli wspomaga osoby odchudzające się. Zalecany jest w stanach osłabienia organizmu, po rekonwalescencji, jak i u osób w podeszłym wieku w celu pobudzenia odporności. Aloesu nie należy stosować u kobiet w ciąży, podczas karmienia piersią oraz u dzieci poniżej 6. roku życia. Należy także go unikać przy niedrożności jelit oraz ich schorzeniach. Aloesu przez swoje działanie przeczyszczające nie należy stosować bardzo

długo, ponieważ zaburza on wtedy perystaltykę jelit. Przy nadmiernych dawkach może powodować skurcze brzucha oraz krwimocz. Szczególną ostrożność należy zachować u ludzi uczulonych na rośliny z rodziny *Liliaceae*. Aloes zwyczajny jest niezwykle bogatą rośliną w składniki biologicznie czynne, ale to nie zawsze oznacza ich pozytywny wpływ na organizm. Jak każdą substancję czynną należy go stosować z rozwagą oraz należy zasięgnąć odpowiednich informacji na jego temat. Aloes i jego składniki znane są wszystkim na świecie i uważane są za bardzo zdrowe, lecz wciąż trwają badania pod względem ich ilości oraz wpływu na organizm człowieka (9-11).

LAWENDA WĄSKOLISTNA (*LAVANDULA ANGUSTIFOLIA*)

Lawenda wąskolistna jest krzewinką z dużą ilością tony, które wzniesione są ku górze. Łodyga lawendy jest zielona, zakończona fioletowym kwiatostanem, zaś jej dolna część zdrewniała. Lawenda wąskolistna należy do rodziny wargowych (*Labiatae*) i występuje w krajach basenu Morza Śródziemnego, Francji, Hiszpanii, ale także w Polsce. Surowcem lawendy jest jej kwiat (*Flos lavandulae*). Lawenda wąskolistna w swoim składzie zawiera olejki eteryczne, które są szeroko stosowane w przemyśle kosmetycznym, ale również w aromaterapii. Olejek eteryczny znajdujący się w lawendzie, a szczególnie w jej kwiatach, składa się z: linalolu, octanu linalolu, lawendulolu, β-kariofilenu, terpinen-4-olu, cyneolu, ocymenu oraz kamfory. W lawendzie znajdują się także inne substancje czynne, takie jak:

garbniki, kumaryny, fitosterole, flawonoidy oraz kwasy fenolowe (tab. 2). Naturalny olejek z lawendy wąskolistnej powinien być pozyskiwany przez destylację z parą wodną i być przezroczystą lub jasnożółtą cieczą (16, 17).

Olejek z lawendy stosowany na skórę ma właściwości łagodzące jej ból, swędzenie, ale także łagodzi zakażenia bakteriami ropotwórczymi powstałe na powierzchni skóry, stąd też szerokie jego zastosowanie w maściach i balsamach do trudno gojących się ran. Mydła lawendowe stosowane są do cer trądzikowych ze względu na właściwości odkażające. Duża ilość substancji czynnych w olejkach eterycznych i ekstraktach z lawendy powoduje pozytywne oddziaływanie na skórę, m.in.: odmładzające, wygładzające, dezynfekujące oraz antyseptyczne. Propozycja domowej receptury na stworzenie toniku do twarzy (14, 15):

Tonik do twarzy:

- woda różana 200 ml,
- sok z cytryny,
- łodygi kwitnącej lawendy.

Do butelki należy wlać 200 ml wody różanej oraz 1 łyżeczkę soku z cytryny, następnie do przygotowanej receptury należy dodać 5 łodyg kwitnącej lawendy. Całość należy szczelnie zamknąć, wymieszać i odstawić na 2 dni. Po upływie tego czasu, z butelki należy wyjąć lawendę. Tak przygotowany tonik używa się do codziennej pielęgnacji.

Olejek z lawendy wykorzystuje się jako środek uspokajający, wyciszający ośrodkowy układ nerwowy, zmniejsza stres oraz poczucie lęku, a także sprawdza się jako środek na bezsenność. Stosuje się go także do inhalacji przy nieżyście nosa czy zapaleniu krtani. Lawenda wąskolistna posiada właściwości przeciwbólowe, tak więc z powodzeniem stosowana jest przy migrenach i w bólach głowy. Roślina ta działa również przeciwskurczowo, co usprawnia jelita, a także pomaga przy problemach trawiennych. Napary z lawendy mają działanie napotne oraz rozgrzewające, co wspomaga zwalczanie stanów gorączkowych (10, 12).

Tab. 2. Substancje czynne lawendy wąskolistnej o działaniu kosmetycznym (17-19)

Grupa	Substancja czynna	Działanie kosmetyczne
Terpeny	cyneol	przeciwbakteryjne
	kamfora	dezynfekujące
	terpienol	antyseptyczne
Polifenole	flawonoidy	antyoksydacyjne
	kwasy fenolowe	antyoksydacyjne
Sterole	fitosterole	antyoksydacyjne
Taniny	garbniki	ściągające
Laktony	kumaryny	rozszerzające naczynia krwionośne

Olejek lawendowy, który stosowany jest doustnie, przy dłuższym przyjmowaniu może powodować podrażnienie błony śluzowej żołądka oraz jelit, a także nerek i pęcherzyków płucnych. Lawendy nie należy stosować u kobiet w ciąży oraz w czasie laktacji. Unikać powinny go także dzieci. Niezalecany jest w niezżytach i wrzodach żołądka. Olejek eteryczny z lawendy wąskolistnej w dużych ilościach może być neurotoksyczny. Lawenda wąskolistna jak każda inna roślina może powodować reakcje alergiczne lub podrażnienia. Przed zastosowaniem należy zapoznać się z jej działaniem oraz ewentualnymi skutkami ubocznymi, które może powodować (10).

NAGIETEK LEKARSKI (*CALENDULA OFFICINALIS*)

Jest rośliną jednoroczną, należącą do rodziny astrowatych (*Asteraceae*). Dziko rosnący nagietek rośnie na obszarach Morza Śródziemnego, a jako roślina ozdobna uprawiany jest w Ameryce Południowej, Indiach, Chinach oraz w Polsce. Łodyga jest wzniesiona, prosta i porasta ją miękki meszek. Zapach nagietka jest mocno charakterystyczny, przyjemny, a smak lekko gorzki. Surowcem nagietka jest kwiat, który otwiera się w dzień, a zamyka w nocy. Jest także rośliną miododajną. Nagietek lekarski jest cenioną, nietoksyczną rośliną bogatą w substancje czynne. Kwiat nagietka (*Flos calendulae*) jest głównym skupiskiem substancji aktywnych tej rośliny, zawiera m.in. karotenoidy, dzięki którym zawdzięcza swoją barwę, flawonoidy, przede wszystkim: glikozydy, poliacytleny, alkohole triterpenowe, takie jak: arnidol, fardiol, manilaolidol oraz kalenduladiol i ich estry, kwasy organiczne, gorycz – kalendulinę, fitosterole, saponiny triterpenowe: glukuronidy i glikozydy, polisacharydy oraz kwasy fenolowe, a także niewielką ilość olejków eterycznych (tab. 3) (12, 20).

Wykorzystywany zewnętrznie w postaci maści i kremów wykazuje właściwości gojące oraz jest w stanie przyspieszyć regenerację naskórki, a także pobudzić syntezę kolagenu. Nagietek jest jednym z najbardziej znanych surowców, stosowanym w celu leczenia powierzchownych ran skóry. Roślina ta wykazuje działanie bakteriobójcze w stosunku

Tab. 3. Substancje aktywne nagietka lekarskiego wykazujące działanie kosmetyczne (12, 20, 21)

Grupa	Substancja czynna	Działanie kosmetyczne
Karotenoidy	likopen, ksantofil	przeciwutleniające
Saponiny triterpenowe	pochodne kwasu oleanowego	przeciwbakteryjne
Polifenole	flawonoidy	przeciwzapalne
Sterole	fitosterole	antyoksydacyjne
Kwasy organiczne	kwas salicylowy	przeciwbakteryjne
Sole mineralne	związki magnezu	przeciwzapalne

do bakterii paciorkowca i gronkowca. *Calendula officinalis* wykazuje bardzo dużo właściwości w stosunku do skóry, m.in.: ściągające, zapobiegające ropieniu, przeciwzapalne, dezynfekujące oraz zmiękczające. Jego właściwości wykorzystuje się w leczeniu wyprysków, poparzeń oraz zapaleniach skóry (10, 12, 22). Przykład prostej receptury z wykorzystaniem nagietka lekarskiego (14, 15):

Maść na szorstkie dłonie:

- 50 g świeżych płatków nagietka,
- 250 g lanoliny.

Płatki nagietka należy zalać 3 szklankami zimnej wody i odstawić na noc. Następnie gotuje się je, aż wyparuje woda i dodaje się lanolinę. Po odczekaniu 15-20 minut uzyskaną masę wyciska się przez lnianą gazę i przekłada do słoiczka.

Preparaty doustne w składzie z nagietkiem wykazują działanie uspakajające, zaś picie nagietka ma działanie napotne. Stosowany wewnętrznie dobrze wpływa na błonę śluzową żołądka, wrzody czy też nieżyty. Pomocny jest w bólach menstruacyjnych, ponieważ wykazuje działanie przeciwskurczowe. Preparaty farmaceutyczne, takie jak maści zawierające nagietek, dobrze sprawdzają się w leczeniu jęczmieni, odcisków i brodawek. Regularne picie naparów z tej rośliny wzmacnia siły obronne organizmu, co ma pozytywny wpływ na odporność. Można zauważyć pozytywny wpływ nagietka lekarskiego na organizm człowieka, jego zdrowie oraz działanie kosmetyczne, jednak jego działanie nie jest udokumentowane klinicznie (12, 20). Nagietek lekarski jest rośliną niewykazującą działań toksycznych dla organizmu człowieka. Jest rośliną niezwykle bezpieczną w stosowaniu zewnętrznym i wewnętrznym. Należy jednak uważać na niego w przypadku alergii na rośliny z rodziny astrowaty. Jak większość roślin, nie powinien być stosowany w trakcie ciąży oraz okresie laktacji. Z powodu swoich właściwości uspakajających może powodować nadmierną senność, nie należy stosować go w połączeniu z innymi środkami wykazującymi ten sam efekt (10, 20).

ROKITNIK ZWYCZAJNY (*HIPPOPHAE RHAMNOIDES*)

Rokitnik zwyczajny jest rozgałęzionym, ciernistym drzewem lub krzewem. Posiada gruby, brunatny pień oraz liczne gałęzie, które pokryte są rdzawobrunatnymi włoskami. Rokitnik zwyczajny posiada także owoce (*Fructus hippophae*), które są żółte lub pomarańczowe o kształcie kulistym bądź owalnym. Rokitnik zwyczajny pochodzi z rodziny oliwnikowatych (*Elaeagnaceae*). Porasta tereny nadmorskie, piaszczyste oraz górskie w Europie, Chinach, na Kaukazie, w Tybecie i Polsce. Olej rokitnikowy jest jednym z cenniejszych olejów roślinnych ze względu na ilość cennych składników w nim zawartych. Znajdują się w nim m.in.: sterole, tokoferole, kwasy tłuszczowe, karotenoidy oraz witamina C, prowitamina A, witaminy z grupy B (tab. 4) (4, 12).

Warto zwrócić uwagę na inne witaminy znajdujące się w rokitniku. Witamina E oraz C, a także witaminy z grupy B posiadają właściwości przeciwrodnikowe oraz antyoksydacyjne. Kolejne witaminy znajdujące się w rokitniku, czyli witaminy z grupy B wpływają na wygląd skóry, włosów

Tab. 4. Substancje czynne rokitnika zwyczajnego o działaniu kosmetycznym (4, 12, 23-25)

Grupa	Substancja czynna	Działanie kosmetyczne
Cukry	– glukoza – fruktoza	– oba cukry wykazują działanie nawilżające
Fenolokwasy	– felurowy	– przeciwutleniające
Polifenole	– flawonoidy	– antyoksydacyjne
Taniny	– garbniki	– ściągające
Karotenoidy	– beta-karoten – likopen	– antyoksydacyjne – przeciwutleniające
Kwasy tłuszczowe	– linolowy – palmitynowy – stearynowy	– nawilżające – okluzyjne – nawilżające, ochronne
Sterole	– beta-sitosterol	– stabilizator emulsji
Tokoferole	– witamina E	– przeciwutleniające
Witaminy	– C – witaminy z gr. B	– antyoksydacyjne – regenerujące

i paznokci. Najbogatszy w składniki jest olej rokitnikowy. Stosowany na skórę przyspiesza zianinowanie ran, wspomaga gojenie się oparzeń słonecznych i odleżyn (4, 12, 23). Przykład receptury z wykorzystaniem rokitnika zwyczajnego (14, 15):

Maseczka do twarzy:

- pół szklanki rozgniecionych owoców z rokitnika,
- 6 łyżek siemienia lnianego,
- 2 żółtka jaja kurzego,
- 2 łyżki oliwy z oliwek.

Wszystko wymieszać mikserem i pozostawić na 24 godziny. Przed użyciem wymieszać i nałożyć „śluzową papkę” na twarz, pozostawiając na 30 minut. Po określonym czasie spłukać letnią wodą.

Systematyczne picie naparów z rokitnika może chronić przed przedwczesnym starzeniem się oraz przed chorobami wyrodnieniowymi. Olej z owoców rokitnika wspomaga walkę z pasożytem, takim jak nużeniec ludzki (*demodex*). Jest to pasożyt bytujący w gruczołach łojowych oraz torebkach włosowych, powodując zapalenie skóry. Dzięki witaminie C, która znajduje się w rokitniku, posiada działanie pobudzające obronę organizmu, zapobiegające grypie i przeziębieniom (4, 10, 12, 16).

Preparatów z rokitnika oraz samego rokitnika powinny unikać osoby chore na ostre zapalenie pęcherzyka żółciowego, ponieważ może on powodować skurcze. Przy długotrwałym stosowaniu rokitnik może wywołać biegunkę oraz problemy trawienne. Duże ilości oleju z rokitnika mogą prowadzić do odwodnienia i utraty elektrolitów, a także do problemów z nerkami. Rokitnik zwyczajny wspomaga przepływ krwi w naczyniach krwionośnych, więc osoby z nadciśnieniem powinny trzymać się od niego z daleka.

Szczególność ostrożność przy stosowaniu rokitnika oraz innych roślin powinny zachować osoby z nadwrażliwością na którykolwiek składnik, a także mające problemy żołądkowe (4, 12, 25).

RÓŻA DZIKA (*ROSA CANINA*)

Róża dzika jest krzewem ciernistym należącym do rodziny różowatych (*Rosaceae*). Rodzina tych krzewów obejmuje wiele gatunków zarówno dziko rosnących hodowlanych, jak i ozdobnych. Róża dzika występuje na bardzo różnych terenach, jej naturalnym siedliskiem są: Europa, północna Afryka oraz Azja Mniejsza. W Polsce dziko rosnąca róża rośnie przy lasach, drogach oraz w zaroślach. Jest rośliną bardzo rozpowszechnioną i uprawianą we florystyce przemysłowej, hodowaną jako sadzonki do ozdabiania ogrodów i innych terenów. Kwiaty tej rośliny mogą być pojedyncze lub stanowić grupy zawierające 3 kwiaty, ich płatki są duże w kolorze białym, jasnoróżowym lub czerwonym.

Owoc dzikiej róży ma barwę pomarańczową, a jego kształt jest wrzecionowaty (2, 26). Surowcami tej rośliny są jej owoc oraz kwiat i oba wykazują inny efekt. Owoc dzikiej róży (*Fructus rosae*) jest surowcem o dużej ilości witamin. Jego wartość lecznicza wynika głównie z dużej zawartości witaminy C, której organizm nie jest w stanie sam syntetyzować. W surowcu tym, oprócz witaminy C, znaleźć można witaminy: A, E, K, B₁, B₂, B₃, flawonoidy i karotenoidy, np. likopen, a także garbniki i galaktolipid. Następnym surowcem jest kwiat dzikiej róży (*Flos rosae*), z którego przygotowuje się najczęściej napary wykazujące efekt ściągający i tonizujący. Olejek z dzikiej róży otrzymywany jest przez tłoczenie nasion i wykazuje on działanie rozjaśniające, przeciwzapalne, spowalniające procesy starzenia oraz poprawia elastyczność włosów.

W swoim składzie zawiera składniki mineralne, czyli mikroelementy, takie jak: Fe, Cu, Al, oraz makroelementy: Na, K, P, Mg, a także nienasycone kwasy tłuszczowe: kwas linolenowy, oleinowy, stearynowy i palmitynowy (tab. 5) (7, 27, 28).

Ze względu na sposób działania i wykorzystywanie danego surowca, można stwierdzić, że owoce są używane bardziej w lecznictwie, a płatki oraz nasiona dzikiej róży w przemyśle kosmetycznym ze względu na pozyskiwany z tych elementów rośliny olejek różany. Olejek różany bardzo dobrze pielęgnuje przesuszoną skórę przez promieniowanie UV, jak również chroni ją przed tym promieniowaniem. Wykazuje działanie rozjaśniające oraz przeciwzapalne. Najważniejszą jego właściwością jest zdolność do hamowania procesów starzenia. Olejek różany wykazuje bardzo pozytywne działanie w stosunku do skóry, poprawia jej kondycję, sptyca zmarszczki, nawilża, działa tonizująco oraz dezynfekcyjnie, uelastycznia i odżywia zmęczoną skórę twarzy (22, 27, 28). Przykład receptury domowej z wykorzystaniem róży dzikiej (14, 15):

Mleczko kosmetyczne:

- kilka kropli olejku różanego (*Rosa canina*),
- 2 łyżki mleka krowiego,
- 1 łyżka wody różanej,
- 1 łyżka miodu rozmarynowego.

W misce należy wymieszać łyżkę miodu rozmarynowego z 2 łyżkami mleka, następnie dodać łyżkę wody różanej i parę kropli olejku różanego. Wszystko dokładnie wymieszać i przechowywać w chłodnym miejscu.

Flawonoidy obecne w owocu dzikiej róży mają działanie przeciwnowotworowe. Niezwykle cenną substancją znajdującą się w owocu dzikiej róży jest galaktolipid, który ma właściwości przeciwzapalne. Zaleca się stosowanie sproszkowanych owoców dzikiej róży u ludzi cierpiących na zwyrodnienia stawów oraz szkorbut. Owoce tej rośliny mogą

Tab. 5. Substancje aktywne zawarte w owocu i olejku z dzikiej róży wykazujące działanie kosmetyczne (7, 26-28)

Grupa	Substancja czynna	Działanie kosmetyczne
Karotenoidy	– likopen	– przeciwutleniające
Makroelementy	– sód, potas – magnez	– utrzymują nawilżenie skóry – regeneracyjne
Mikroelementy	– żelazo – mangan	– zapobiega sinieniu skóry – chroni przed promieniowaniem UV
Nienasycone kwasy tłuszczowe	– oleinowy – linolenowy – stearynowy, palmitynowy	– wygładzające – reguluje czynność gruczołów łojowych – okluzyjne
Polifenole	– flawonoidy	– antyoksydacyjne
Taniny	– garbniki	– ściągające
Witaminy	– A – C – E – B ₁ – B ₃	– normalizacja rogowacenia skóry – antyoksydacyjne – poprawia napięcie skóry – reguluje wydzielanie sebum – przeciwzapalne

być stosowane w niedokrwistości ze względu na zawartość żelaza. Działają również żółciopędnie. Wyciągi owocowe z tego surowca stosuje się przy zaburzeniach układu pokarmowego, schorzeniach wątroby oraz dróg żółciowych. Dzika róża, pozyskiwane z niej surowce i wytwarzane przetwory mają ogromny wpływ na organizm człowieka. Warto stosować ją profilaktycznie, przeciwdziałając przeziębieniom oraz w celu wzmocnienia odporności organizmu. Znajdzie również zastosowanie w różnych schorzeniach znajdujących się wewnątrz organizmu (12, 22, 27). Osoby mające problemy z krzepiwością krwi powinny skonsultować z lekarzem stosowanie preparatów zawierających dziką różę w składzie. Należy uważać na dziką różę przy alergiach na rośliny z rodziny różowatych oraz przy nadwrażliwościach ogólnych na rośliny. Przy nadmiernym stosowaniu może wykazywać efekt przeczyszczający. Róża dzika jest powszechnie znana i ceniona za swoje walory dekoracyjne, lecznicze i pielęgnacyjne. Warto wykorzystywać wszelkie produkty, które posiadają tę roślinę w składzie. Należy jednak pamiętać o stosowaniu ich z rozsądkiem, gdyż zawarte w niej aktywne składniki w dużych ilościach mogą wykazywać niepożądane efekty (12, 27, 28).

PODSUMOWANIE

Rośliny ozdobne są niezwykle ważnym elementem w życiu każdego człowieka. Zachwycają ludzi nie tylko ze względu na swoje walory dekoracyjne, ale też chętnie

wykorzystywane są w celach leczniczych i pielęgnacyjnych. Rośliny ozdobne są wykorzystywane przez człowieka od niepamiętnych czasów aż po dziś dzień. Konsumenci chętniej sięgają po produkty czy kosmetyki pochodzenia naturalnego, bo jak ogólnie wiadomo, konserwanty, parabeny czy inne takie substancje działają szkodliwie na organizm człowieka oraz na jego skórę. W powyższej pracy zostały przedstawione rośliny ozdobne wykazujące efekt kosmetyczny i leczniczy. Podsumowując informacje zebrane w niniejszej pracy dotyczące kosmetycznego i leczniczego zastosowania roślin ozdobnych, można stwierdzić, że rośliny ozdobne stanowią doskonałe źródło substancji biologicznie czynnych, których właściwości można wykorzystać w przemyśle kosmetycznym. Analizując wybrane gatunki roślin ozdobnych, można zauważyć, że każda z nich posiada inne właściwości kosmetyczne oraz lecznicze. Różnice te są związane z reguły z obecnością innych substancji czynnych oraz różnych surowców, które pozyskujemy z danej rośliny. Tutaj należy również pamiętać o działaniach niepożądanych, na które konsument jest narażony, decydując się na stosowanie kosmetyków, opartych jest na roślinach ozdobnych. Mimo tego producenci kosmetyków chętnie sięgają po substancje czynne zawarte w roślinach ozdobnych, chcąc stworzyć kosmetyk na miarę XXI wieku. Również stosowanie leków opartych na wyciągach czy odwarach z surowców roślin ozdobnych wymaga pewnej ostrożności i zobowiązuje do czytania ulotki informacyjnej.

KONFLIKT INTERESÓW CONFLICT OF INTEREST

Brak konfliktu interesów
None

ADRES DO KORESPONDENCJI

Sylwia Klasik-Ciszewska
Śląska Wyższa Szkoła Medyczna
w Katowicach
ul. Mickiewicza 29, 40-085 Katowice
tel.: +48 604-666-765
sylwiakciszevska@gmail.com

PIŚMIENNICTWO

1. Czekalski M: Ogólna uprawa roślin ozdobnych. WUPwW, Wrocław 2010: 13-15.
2. Janiec W: Kompendium farmakologii. PZWL, Warszawa 2008: 2.
3. Jędrzejko K, Kowalczyk B, Balcer B: Rośliny kosmetyczne. Śląski Uniwersytet Medyczny, Katowice 2007: 66-67, 137.
4. Lamer-Zarawska E, Chwała C, Gwardys A: Rośliny w kosmetyce i kosmetologii przeciwstarzeniowej. PZWL, Warszawa 2012, 119-120, 195-196.
5. Wyszowska-Kolatko M, Koczurkiewicz P, Wójcik K, Pękala E: Rośliny lecznicze w terapii chorób skóry. Post Fitoter 2015; 3: 186-187.
6. Cieślak E, Turcza K: Właściwości prozdrowotne aloesu zwyczajnego. Post Fitoter 2015; 16(2): 117-124.
7. Suchorska K, Węglarz Z: Zioła w apteczce domowej. ALFA, Warszawa 1988: 16-18, 20-22, 55-56, 83-84.
8. Sahu P, Giri D, Singh R et al.: Therapeutic and medicinal uses of *Aloe vera*: a review. Pharmacol & Pharmacy 2013; 4: 599-610.
9. Surjushe A, Vasani R, Saple DG: *Aloe vera* a short review. Indian J Dermatol 2008; 53: 163-166.
10. López Tránsito M, Máñez C: Leki z natury, zioła. Jedność, Kielce 2016: 10-11, 74-79, 86-87.
11. Mayer JG, Uehleke B, Saum OK: Zioła Ojców Benedyktynów. Świat Książki, Warszawa 2004: 47-48, 123-124.
12. Czikow P, Łaptiew J: Rośliny lecznicze i bogate w witaminy. PWRiL, Warszawa 1987: 38-41, 188-189, 235-238, 305-313.
13. Feily A, Namazi MR: *Aloe vera* in dermatology: a brief review. G Ital Dermatol Venereol 2009; 144(1): 85-91.
14. Mrukot M: Receptariusz. MWSZ, Kraków 2006: 13, 83.
15. Glinka R, Glinka M: Receptura kosmetyczna. MA, Łódź 2008: 31-33, 77-79, 155-156.

16. Wołosik K, Knaś M, Niczyporuk M: Fitokosmetologia. MedPharm, Wrocław 2013: 27, 50.
17. Prusinowska R, Śmigielski K: Composition, biological properties and therapeutic effects of lavender (*Lavandula angustifolia* L.). A review. Herba Polonica 2014; 60(2): 56-67.
18. Makowska H: Lawenda koi i odpręża. Zdrowie z natury 2016; 3: 16-17.
19. Adaszyńska M, Swarczewicz M: Skład chemiczny i aktywność biologiczna lawendy lekarskiej. Wiadomości chemiczne 2014; 68: 1079-1086.
20. Muley BP, Khadabadi SS, Banarase NB: Phytochemical Constituents and Pharmacological Activities of *Calendula officinalis* Linn (*Asteraceae*): A Review. Trop J Pharmaceut Res 2009; 8(5): 455-465.
21. Olbracka A: Nagietek na stany zapalne. Zdrowie z natury 2016; 3: 12-13.
22. Khalid A, Teixeira da Silva J: Biology of *Calendula officinalis* Linn.: focus on pharmacology, biological activities and agronomic practices. Med Aromat Plant Sci Biotechnol 2012; 6(1): 12-27.
23. Christaki E: *Hippophae rhamnoides* L. (Sea buckthorn): a potential source of nutraceuticals. Food Publ Health 2012; 2(3): 69-72.
24. Boško P, Biel W: Właściwości lecznicze rokitnika zwyczajnego (*Hippophae rhamnoides* L.). Post Fitoter 2017; 18(1): 36-41.
25. Suryakumar G, Gupta A: Medicinal and therapeutic potential of Sea buckthorn (*Hippophae rhamnoides* L.). J Ethnopharmacol 2011; 138(2): 268-278.
26. Grys A: Dzika Róża (*Rosa canina* L.) – chemizm i zastosowanie w lecznictwie. Post Fitoter 2009; 4: 245-247.
27. Taneva I, Petkova N, Dimov I et al.: Characterization of rose hip (*Rosa canina* L.) fruits extracts and evaluation of their *in vitro* antioxidant activity. J Pharmacogn Phytochem 2016; 5(2): 35-38.
28. Bergfeld W, Belsito D, Hill R et al.: Safety assessment of *Rosa canina* – derived ingredients as used in cosmetics. Cosmetic Ingredient Review 2016; 1-18.

nadesłano: 26.01.2018

zaakceptowano do druku: 16.02.2018